

HAYAT

AYDA BİR ÇIKAR FİKİR ve EDEBİYAT MECMUASI

YENİ TERTİP: № 2. ŞUBAT 1930

*Yapanlar, doğuranlar, yaradanlar
yalnız nikbinler, idealistlerdir.
Bedbinler doğuramaz, hayatı idame
edemez, Tarihi yoğuramaz.*

MÜNDERECAT

Eskiler alayım	Celâl Nuri	97
Yunan istiklâli, 100 üncü senenin dönümü	Salih Tosun	106
Standardisation	Servet Hayri	114
Gazetecilik buhranı	Helvacıoğlu	118
Verem olmuş bir devlet	A. H.	127
Kitabiyat	"	139
Pekinde keşfedilen Maymun-İnsan	C. N.	142
Eski ilim	C. N.	146
Lisan mes'alesi : Nereye gidiyoruz ?	Muallim Hüseyin Kâzım	150
Bir Devlet bankası	Akil Emrullah	154
Abdülhamide Wilhelmi nasıl curnal etmişler ?	İbrahim Halil Paşa	157
Umumî harbin zuhûrî sebepleri	Feyzi	163
Mahmut Esat Beyefendiye	Ağaoğlu Ahmet	173
Bir taht daha yıkılıyor mu ?	Rauf Ahmet	176
Kooperatif	Dr. Orhan Sadeddin	189

ANKARA ve İSTANBUL

İdare eden: CELÂL NURİ

İSTANBUL, DEVLET MATBAASI

NUSHASI : 20 K.

Nereye gidiyoruz?

Birkaç ay evvel başvekilimizin öz ve tam bir türkçe ile söylenmiş nutuklarını okuduğum zaman işte türk gençliğinin bir arzusu daha husule geliyor demiş ve büyük bir sevinç duymuş idim. Zira bu nutuk lisan işleri itibarile karanlıklarda bulunan bazılarımız için bir güneş gibi nurlatıcı ve yol gösterici olmuştur. Bugün herkes lisan bahislerinde: «Nereye gidiyoruz?» veya «Nereye gitmeliyiz?» suallerini sorup duruyor. Bu haklı ve samimî suallere canlı ve mürşit bir cevap: İsmet Paşanın nutukları.

Bir hakikat daha: Mazinin noksanlarını tamir ile uğraşan bu neslin ne mutlu ki her hususta olduğu gibi kültür yollarında da büyük rehberleri ve başarıcı başları var. Genç, milliyetçi ve temiz kalpli Cumhuriyet hükûmetimizin reisi, ilmî ve tatlı kelimelerle dolu olan nutuklari de dilimiz için varılabilecek gayeyi açık ve emin bir surette işaret ediyorlar. Resmî lisan sadeleşmek itibarile pek ileri gidiyor. Terkipler tamamen kalktıktan başka bir de kelimecilikte de büyük bir dikkat ve itina ile bu gayeye sadakat gösteriliyor.

Eski düşünüşümüzle bugünkü cümhuriyetçi ve milliyetçi telâkkimiz arasında ne derece tekâmül ve terakki meşhut ise hiç şüphesiz dilimizde de bu büyük mefkûrenin müspet tesirleri belirmektedir. Denilebilir ki eski osmanlıca ile bugünkü dilimiz arasında milli bir görüşe göre lââkal bir asırlık mesafe ve terakki var. Fakat bu kadarı kâfi midir? İtiraf etmek lâzımdır ki lisan bahsinde mütehasşılarımızın anlaşmalarına ve bizce hatta gelecek nesillerce bile takip olunabilecek ölmez, değışmez bir program çizmelerine son derece muhtacıız. Türkün varlık ve istikbali için dilinden daha hayati ve mühim bir iş olamaz.

Hayat geçen nüshasında «arapça ve acemceden aldığımız kelimeler hakkında tetkikat» makalesile bu bahse girmiş omakla pek isabet ediyor. Uzun bir tetkik mahsulü olan bu makale: 1 — Türkçeleri unutulmuş olmak itibarile halk diline girmiş fakat şekilleri bozulmamış kelimeleri,

2 — Avamcaya girmiş fakat türkçeleri de mevcut ve müstamel kelimeleri, 3 — Orta tabakaya ait olup türkçeleri mevcut olduğu halde kullanılan bir sürü kelimeyi, 4 — Ancak edebiyat lisanına girmiş güç kelimeleri mevzu edinmiş ve hayli kelime toplamıştır. İlâveten italyanlardan muhtelif münasebetler neticesinde alınmış kelimeler de gösteriliyor. Bu beş çeşit keilmeyi tetkik edelim:

Bünyelerinde sarıh bir surette savtı bir tasarruf görülen italyanca kelimelere bir diyeceğimiz yok. Bunlar ekseriyetle deniz ve iş lisanına ait ıstılahlardır. Edebiyat lisanına girmiş okkalı kelimeleri de geçelim. Tarihi ömürlerini ikmal etmiş olan bu kelimelerle artık edebiyat tarihi meşgul olacaktır. Köşede bucakta kalanları da kendilerini kullanan müşterileriyle birlikte can çekiyorlar. Ne yazık ki türk diline ettikleri hiyanetin cezasını pek geç yani birçok kelime öldürdükten ve lisanın tabii inkişafına mâni olduktan sonra birkaç asrı müteakıp görüyorlar. Bu kelimelerle beraber göçen kelime oyunları o kadar soğuk geliyor ki ancak temiz ve fikri yazılara bir kıymet veren şimdiki edebiyat telâkkisi oğlak yerine büzgale, başak yerine sünbüle kelimelerini kullanan bir yazıyı artık yalnız tarihi bir bakışla görecek ve benimsemiyecektir.

Türkçeleri olmıyan kelimeler için zamanın işçiliğini beklemek zarurîdir. Genç, esasen hiçbir kıymeti olmıyan eski yazıdaki klişeye hiçbir ehemmiyet vermiyecek ve bu gibi kelimeler dilimizin pek kuvvetli olan savtiyat değirmeni içinde milli talâffuzumuzu alacaklardır. Bu hususta biraz sabırlı olalım ve arap, acem şivelerinin tesiri altında kalmamağa dikkat edelim. Lisaniyat ilmi her hangi bir dilin aldığı yabancı bir kelimenin muhtelif asırlardaki değişikliğini kaydediyor ve bazı kelimeler için tarihçeler yapıyor. O tarihçelerde görüyoruz: Meselâ bir kelime on birinci, on üçüncü, on dördüncü asırlarda başka başka talâffuz olunmuş ve nihayet on dokuzuncu asırda başka bir şekilde karar kılmıştır. Bilhassa ecnebi bir dilden kelime alan lisanların kendi ihtiyaçlarına göre samit ve sait öğütücülükleri pek bariz olarak göze çarpmıyor.

Türkçeleri olduğu halde lisana girmiş kelimelere gelince bunları hiçbir genç, hiçbir mektep ve mektepli kat'ıyyen kullanmamalıdır.

Tarih bir tekerrürden ibarettir. Hennesede birçok davaların aksi de sahihtir. Binaenaleyh müslümanlık yüzünden araplaşmış ve acemleşmiş olan zavallı dilimiz şu uyanıklık devrinde bu gayrimilli ve gülünç vaziyette kalamaz. Din için dil ve milliyet ihmal olunur mu? İçtimaî müesseseler umumî vicdana tabidir. Ecnebi kelimelerin atılmasını lisan için

bir tevakkuf sayanlar bilmelidirler ki artık herkes fikir, his istiyor. Kelimeden oyuncak değil.

Fikirleri ifade edecek kelimelerimiz vardır. Cüz'î bir gayret ile fazlasını bulmak ta kabildir. Atılacak ecnebi kelimelere mukabil lisan katılacak — bazı yerlerde kullanılan veya metruk — binlerce kelime var. Hatta lisanın bir itilâ yoluna girmesi isteniyorsa bu çok kolaydır. Zira türk gramerinde tek bir kökün sonuna bazı eklentiler getirmek suretile elli çeşitten faza kelime vücade getirmek kabil olduğunu görüyoruz. Lisanın genişlemesi, zenginleşmesi ve temizlenmesi mutlaka olacaktır. Ancak bu mes'ut neticeye bir an evvel varmak için her halde bir asırlık muntazam bir program lâzımdır. Bu program bütün münevverlerin, mütehasısların, âlimlerin reyleriyle ve uzun münakaşalardan sonra tebellür edecek neticelere göre tespit ve takip olunmalıdır. Mecmuamız bu işte kısmen olsun muvaffak olursa ebediyen iftihar edebilir.

Samimî olmak için şurasını itiraf edelim ki serlâvhamızdaki "Nereye gidiyoruz?" suali tamamen âlimlerimize, mütehasıslarımıza aittir. Zira orta tabaka hatta halk millî vicdanından doğan bir ışıkla lisan hususunda gideceği yolu sezer gibi olmuştur. Fakat ne yazık ki bazı âlimlerimiz yazılarında hâlâ bir mütercim vaziyetinden kurtulamıyorlar. Bize bir lokma bilgi sunmak için birçok ta ecnebi — Hem de şikâyet ve nefret ettiğimiz arapça ve acemcelerden başka — kelimeler fırlatıyorlar. Halbuki tercüme denilebilecek derecede işlenmemiş ecnebi ıstılahlı yazıları lisan bilen ve bir lûgati olan lise mezunu bir efendi de ortaya koyabilir. Evet, bir saniye için ıstılahın mevcut olmadığını kabul etsek bile türkün yaratıcılığını inkâr da edemeyiz. Esasen ilim için yokluk değil ancak icat ve varlık bir usul ve hareket noktası olabilir. Bulmak için biraz fikir işletmek kâfidir. Almanca bilenlerimiz der, die, das, fransızca bilenler le, la, les, ingilizce bilenler ise bir the ile söze başlıyorlar. İyi ki «Utlûbul'ilme velev bissini» sözüne uyarak kimse kalkıp Çine gitmemiş. Yoksa umum için yazılmış yazılarda uzun saçlı, çekik ve yumuk gözlü çince kelimelere de rasgelecektik. Bundan çok evvel lüzumlu lüzumsuz mütemadiyen "monşer" diyen ve monokl ile dolaşan beylerimiz vardı. Gücenmiyelim, şimdi de âlimlerimizin yazıları hemen bu tipleri hatırlatıyor. Eski kavuklu üslûp, kelime ve ıstılahlardan da müteneffirim. Hiç olmazsa bütün milletlerin yaptığı gibi bu fennî ve ilmi ıstılahların kökleri — almancada olduğu gibi — lisanımıza uydurulmak şartile ve tek bir dilden, meselâ, lâtinceden alınsa ve yanlarına da mutlaka türkçeleri yazılsa iş bir dereceye kadar intizam altına girmiş olur. İlmin

memlekette teessüsü isteniyorsa onu biraz benimsemek, millileştirmek, kendimize mal etmek icap eder. Bununla beraber münevverlerimize de olsa — lisan bilsin bilmesin — bir türke hitap olunduğu daima göz önünde bulundurulmalıdır, sanırım. Lisan hususunda her zaman: "Bana arapça ve acemce kelimelerle iltifat edeceğinize öz, sıcak türkçe kelimelere küfrediniz,, diyorum. Biraz daha ileri gideyim: Beni mukayeseye davet ederseniz, "Hak dil halk dilidir" derim. Zira onun yüzde doksan beşi bizimdir ve onda, yüzde yüz büyük bir istikbal var.

Âlim ve mütehasşislarımız biraz munsıf ve mutaassıp davranıp, yurt ve istiklâli için yaşamağa azmetmiş bir milletin diline yeni bir ecnebi zincir vurmaktan ve lisanı yeni bir uçuruma sürüklemekten çekinsinler. Yazı yazarken "Nereye gidiyoruz" sualini hatırdan çıkarmamalarını ve hatta bütün bir nesle bu hususta rehberlik edebilecek programlar hazırlamalarını rica ederim.

Muallim Hüseyn Kâzım